

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Кафедра управління вантажною і комерційною роботою

ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО

Конспект лекцій

Частина 1

Харків - 2014

Транспортне право: Конспект лекцій / С.М. Продащук,
Д.І. Мкртичян, О.М. Костенніков, В.П. Мельников,

Г.Є. Богомазова, О.О. Шапатіна. – Харків: УкрДАЗТ, 2014. – Ч. 1. – 62 с.

Даний конспект лекцій розкриває мету, завдання, предмет, зміст та основні терміни дисципліни «Транспортне право». Наведено транспортно-правові норми, поняття, ознаки, структуру та класифікацію норм транспортного права. Даний конспект лекцій може використовуватися як теоретичне джерело при вивченні організаційно-правових засад діяльності всіх видів транспорту загального користування як у межах України, так і при міжнародних перевезеннях.

Рекомендується для студентів спеціальності «Організація перевезень і управління на транспорті» всіх форм навчання та слухачів ІППК.

Бібліогр.: 15 назв.

Конспект лекцій розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри управління вантажною і комерційною роботою 11 березня 2013 р., протокол № 11.

Рецензент

проф. О.М. Огар

ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО

Конспект лекцій

Частина 1

Відповідальний за випуск Продашук С.М.

Редактор Ібрагімова Н.В.

Підписано до друку 04.04.13 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 2,75. Тираж 100. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Українська державна академія залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

ЗМІСТ

Лекція 1. Мета, завдання, предмет, зміст та основні терміни дисципліни. Транспортно-правові норми та джерела транспортного права. Поняття, ознаки, структура, класифікація норм транспортного права. Організаційно-правові засади діяльності транспорту загального користування України.....	5
Лекція 2. Ліцензування транспортної діяльності. Сертифікація транспортних засобів. Правове положення транспортних і експедиторських підприємств. Вимоги до транспортних засобів. Вимоги до персоналу транспортних підприємств. Перелік і форми бортової документації. Відповідальність при виконанні рятувальних робіт. Порядок виконання рятувальних робіт.....	10
Лекція 3. Порядок внутрішнього регулювання транспортної діяльності. Регулювання транспортної діяльності на міжнародному ринку.....	18
Лекція 4. Ліцензування транспортної діяльності при міжнародних перевезеннях. Сертифікація транспортних засобів при міжнародних перевезеннях. Засоби вирішення спорів при міжнародних перевезеннях.....	22
Лекція 5. Регулювання діяльності автомобільного транспорту. Законодавство України про автомобільний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на автомобільному транспорті. Договори автомобільного транспорту. Регулювання діяльності повітряного транспорту. Законодавство України про авіаційний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на повітряному транспорті. Договори повітряного транспорту.....	28
Лекція 6. Регулювання діяльності морського транспорту. Законодавство України про водний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на морському транспорті. Договори морського транспорту. Регулювання діяльності річкового транспорту. Контроль	

за дотриманням допуску на річковому транспорті. Договори річкового транспорту.....	40
Лекція 7. Регулювання діяльності трубопровідного транспорту. Законодавство України про трубопровідний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на трубопровідному транспорті. Договори трубопровідного транспорту. Регулювання діяльності міського електричного транспорту. Контроль за дотриманням допуску на міському електричному транспорті. Договори міського електричного транспорту.....	49
Лекція 8. Регулювання діяльності залізничного транспорту. Законодавство України про залізничний транспорт.....	56
Список літератури.....	61

Лекція 1. Мета, завдання, предмет, зміст та основні терміни дисципліни. Транспортно-правові норми та джерела транспортного права. Поняття, ознаки, структура, класифікація норм транспортного права. Організаційно-правові засади діяльності транспорту загального користування України

Мета, завдання, предмет, зміст та основні терміни дисципліни

Мета викладання дисципліни полягає в тому, щоб майбутній спеціаліст зі спеціальності 6.070101 «Транспортні технології (залізничний транспорт)» одержав достатні знання про будову, стан і функціонування транспортної системи України, суб'єктів транспортних правовідносин, правові засади діяльності окремих галузей транспорту (залізничного, автомобільного, повітряного, морського, річкового, трубопровідного) та особливості господарювання транспортних підприємств, а також уміння організувати перевезення вантажів і пасажирів у внутрішньодержавному та міжнародному сполученнях відповідно до правових норм, зазначених у діючих нормативно-правових актах.

Ряд розділів і питань курсу виносяться на самостійне вивчення під керівництвом і контролем викладача.

Вивчивши курс, студент повинен:

- **вміти** правильно застосовувати правові норми законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють у суспільстві відносини, що пов'язані з діяльністю транспорту;

- **знати** права, обов'язки та відповідальність залізниць, вантажовідправників, вантажоодержувачів, пасажирів, а також інших фізичних і юридичних осіб, які користуються послугами різних видів транспорту;

- **мати уявлення** про практику роботи спеціалізованих господарських судів (місцевих, апеляційних, Вищого) при здійсненні ними правосуддя в господарських відносинах між залізницями і юридичними особами (у тому числі іноземними) і громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності.

Предметом вивчення дисципліни є транспортні відносини між перевізниками і користувачами транспортом.

Транспортно-правові норми та джерела транспортного права. Поняття, ознаки, структура, класифікація норм транспортного права

Норма транспортного права – це правило поведінки, що набуває якостей нормативності і загальнообов'язковості в чітко встановленому порядку.

Ознаки норм транспортного права:

- 1) вони є формально визначеним правилом поведінки;
- 2) являють собою правило поведінки, яке має загальнообов'язковий характер, оскільки формується і встановлюється державою;
- 3) набувають властивостей нормативності та загальнообов'язковості в суворо встановленому порядку;
- 4) забезпечуються державою;
- 5) мають відповідну структуру – гіпотеза, диспозиція, санкція.

Гіпотеза – це частина транспортної правової норми, у якій міститься вказівка на ті умови, за яких настає чинність правил, що встановлені в диспозиції.

Диспозиція – це частина транспортної правової норми, у якій у вигляді владного примусу визначається те, як повинні (чи можуть) вести себе суб'єкти – учасники транспортних суспільних відносин.

Санкція – це частина транспортної правової норми, яка містить вказівку на ті правові наслідки, що наступають через порушення правила, зафіксованого в диспозиції, чи умови, зазначеної в гіпотезі.

Класифікація правових норм:

- а) за функціональною спрямованістю – регулятивні й охоронні;
- б) предметом регулювання – матеріальні та процесуальні;
- в) формою (характером) припису – зобов'язуючі, забороняючі, дозволяючі, заохочувальні, рекомендаційні;
- г) метою дії – за простором, часом, суб'єктами.

Транспортні норми можна класифікувати й за межею дій:

- за простором – загальнодержавні, регіональні, місцеві;
- часом – безстрокові, строкові, разові;
- суб'єктами – регулюють діяльність у сфері транспортних відносин фізичних осіб, юридичних осіб, соціальних спільнот.

Джерела транспортного права

Джерела (або форма) права – це конкретні форми зовнішнього вираження загальнообов'язкових правил поведінки, встановлених або санкціонованих державою, через яке ці правила мають свій владно-регулюючий вплив на суспільні відносини.

Нормативно-правовий акт – це письмовий документ відповідного державного органу, яким встановлюються, змінюються або приймаються норми права, які за своїм змістом є правилами загального характеру.

Класифікація джерел транспортного права

- 1 Конституція України – як основний закон.
- 2 Законодавчі акти України: закони України, кодекси, статути, настанови та інші кодифіковані акти: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про транспорт», Закон України «Про дорожній рух», Закон України «Про залізничний транспорт», Закон України «Про автомобільний транспорт», Повітряний кодекс України, Кодекс торговельного мореплавства та інше.
- 3 Постанови Верховної Ради України.
- 4 Укази та розпорядження Президента України.
- 5 Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України.
- 6 Нормативні накази, інструкції та інші документи центральних органів виконавчої влади (міністерств, державних комітетів і відомств).
- 7 Нормативні акти (накази, інструкції, правила та інші документи) структурних підрозділів транспорту. Наприклад, Укрзалізниця або Управління Південно-Західної залізниці.
- 8 Нормативні акти державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування, які стосуються транспортних відносин.
- 9 Міжурядові угоди України з іншими державами та

міжнародно-правові акти, ратифіковані й визнані Україною.

10 До джерел транспортного права належать також окремі нормативно-правові акти колишніх Союзу РСР та УРСР, що не відмінені й не оновлені в установленому порядку та не суперечать Конституції України і чинному законодавству.

11 Нормативні договори та з урахуванням раніше викладеного – судова й адміністративна практика.

Організаційно-правові засади діяльності транспорту загального користування України

Відповідно до Закону України «Про транспорт» (статті 21-37) до транспортної системи України входять:

1) транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен);

2) промисловий залізничний транспорт;

3) відомчий транспорт;

4) трубопровідний транспорт;

5) шляхи сполучення загального користування, дороги;

6) засоби перевезення (рухомий склад залізничного, автомобільного та міського електротранспорту, судна, транспортні засоби підприємств, установ і організацій);

7) пасажирські вокзали, залізничні станції, автовокзали, автостанції, порти, пристані, аеропорти, аеродроми;

8) землі транспорту, захисні та укріплюючі насадження, берегоукріплюючі споруди, снігозахисні споруди, придорожні лісосмуги тощо;

9) промислові, будівельні підприємства; підприємства промислового залізничного транспорту; судноремонтні, суднобудівні-судноремонтні заводи; ремонтні заводи цивільної авіації; ремонтно-будівельні організації; ремонтно-експлуатаційні депо; заводи з ремонту рухомого складу і виготовлення запасних частин; підприємства зв'язку, споруди локомотивного, вагонного, колійного, вантажного, пасажирського, енергетичного господарства і сигналізації; системи управління повітряним

рухом, навігаційного господарства; водопостачання, каналізації; гідротехнічні споруди тощо;

10) науково-дослідні, проектно-конструкторські організації, навчальні заклади, технічні школи; заклади підготовки та перепідготовки кадрів, підвищення їх кваліфікації; кваліфікаційно-експертні заклади;

11) підприємства, установи та заклади соціально-культурної сфери (заклади охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, культури, дитячі дошкільні заклади); постачальницькі й торговельні підприємства; інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують діяльність і розвиток транспорту.

Єдина транспортна система України, призначена згідно зі ст. 21 Закону України «Про транспорт»:

1) задовольняти вимоги суспільного виробництва та національної безпеки;

2) мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг, у тому числі для складування і технологічної підготовки вантажів для транспортування;

3) забезпечувати зовнішньоекономічні зв'язки України.

Лекція 2. Ліцензування транспортної діяльності. Сертифікація транспортних засобів. Правове положення транспортних і експедиторських підприємств. Вимоги до транспортних засобів. Вимоги до персоналу транспортних підприємств. Перелік і форми бортової документації. Відповідальність при виконанні рятувальних робіт. Порядок виконання рятувальних робіт

Ліцензування транспортної діяльності

Ліцензування вирішує такі завдання: забезпечення безпеки та надійності роботи транспорту; обмеження монополізму та забезпечення розвитку конкуренції; створення однакових умов для розвитку господарської діяльності підприємств транспорту.

Ліцензії на здійснення транспортної діяльності видаються Міністерством інфраструктури України та іншими уповноваженими на це органами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України та Міністерством транспорту України (Постанова КМУ від 14 листопада 2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування», Наказ Мінтрансу № 16 від 15.01.2001 р. «Про ліцензування господарської діяльності по наданню послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом» та інші накази).

Транспортно-експедиторські послуги ліцензуванню не підлягають. Водночас, якщо експедитор планує здійснювати перевезення власним транспортом, то ліцензію йому потрібно отримати. Пунктами 31–35 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. № 1775-III передбачено ліцензування послуг з перевезення пасажирів і вантажів:

- повітряним транспортом;
- річковим, морським транспортом;
- автомобільним транспортом відповідно до видів робіт, визначених ст. 9 Закону України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 р. № 2344-III;
- залізничним транспортом.

Надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом загального користування підлягає ліцензуванню відповідно до закону (Закон України «Про автомобільний транспорт», Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»). Ліцензування на автомобільному транспорті загального користування спрямоване на визначення початкових і поточних умов надання послуг з перевезень, а також найважливіших параметрів обслуговування споживачів (ст. 8 Закону України «Про транспорт», ст. 9 Закону України «Про автомобільний транспорт»).

Ліцензійні умови перевезень вантажів повітряним транспортом затверджено наказом Держкомпідприємництва та Мінтрансв'язку від 26.11.2001 р. № 139/821, річковим і морським транспортом – від 30.01.2002 р. № 11/50, автомобільним транспортом – від 01.02.2008 р. № 9/119, залізничним транспортом – від 08.06.2001 р. № 85/363. Але ще раз зазначимо: якщо експедитор не виконує перевезення власними транспортними засобами, а залучає перевізника, то ліцензію йому отримувати не потрібно.

Сертифікація транспортних засобів

Обсяги виробництва та споживання різноманітних товарів, робіт, послуг, використання в процесі виробництва речових, шкідливих для життя та здоров'я людини біологічно активних добавок та інше зумовлюють обов'язковість введення в державі системи стандартизації та сертифікації продукції.

Декрет Кабінету Міністрів України “Про стандартизацію і сертифікацію” від 10 травня 1993 р. № 46-93 визначає основи стандартизації і сертифікації в Україні. Стаття 13 Декрету поділяє сертифікацію в Україні на обов'язкову та добровільну.

Під *сертифікацією* розуміється процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

Транспортні засоби повинні відповідати вимогам безпеки, охорони праці та екології, державним стандартам, *мати відповідний сертифікат*.

Відповідно до ст. 27 Декрету нові і такі, що були у користуванні, транспортні засоби, а також вузли, агрегати та частини до них, що ввозяться на митну територію України суб'єктами підприємницької діяльності або фізичними особами, підлягають обов'язковій сертифікації відповідно до чинного законодавства. При цьому кузови та шасі транспортних засобів за кодами 87.06 та 87.07 згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності підлягають сертифікації як зібрані транспортні засоби.

Наказом Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 30. 08. 2002 р. № 498 був затверджений Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, який є вичерпним. У цьому переліку окремою групою визначено транспортні засоби, їх складові частини та приладдя.

Вищевказана продукція повинна відповідати нормативним документам, на відповідність яким проводиться сертифікація. Серед таких нормативних документів ДСТУ (державний стандарт України), ГОСТ (міждержавний стандарт країн СНД), ТУ (технічні умови), ТУУ (технічні умови України), Правила ЄЕК ООН (Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй).

За порушення вимог згаданих вище нормативно-правових актів щодо сертифікації порушник буде нести цивільну, адміністративну та кримінально-правову відповідальність.

Заходи безпеки на автомобільному транспорті полягають у встановленні:

- системи стандартизації і сертифікації транспортних засобів;
- ліцензування транспортних засобів;
- реєстрації транспортних засобів;
- технічного огляду транспортних засобів;
- державного контролю на автомобільному транспорті.

Система стандартизації на автомобільному транспорті спрямована на реалізацію єдиної технічної політики, захист

інтересів споживачів і держави (ст. 8 Закону України «Про автомобільний транспорт»).

Сертифікація товарів, робіт, послуг на автомобільному транспорті загального користування здійснюється з метою:

- запобігання реалізації товарів, робіт, послуг, небезпечних для життя, здоров'я людей і майна осіб і довкілля;
- сприяння споживачам у свідомому виборі товарів, робіт, послуг;
- створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності, які належать до автомобільного транспорту загального користування, у міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві.

Порядок проведення сертифікації товарів, робіт, послуг на автомобільному транспорті визначає Кабінет Міністрів України.

Вимоги до транспортних засобів

Законодавець висуває спеціальні вимоги до водіїв транспортних засобів і персоналу автомобільного транспорту зокрема (ст. 19 Закону України «Про автомобільний транспорт»).

Водії транспортних засобів зобов'язані відповідати вимогам щодо допуску до керування транспортними засобами (ст. 15 Закону України «Про дорожній рух»).

Право на керування транспортними засобами підтверджується відповідним посвідченням. На території України діють національні та міжнародні посвідчення на право керування транспортними засобами, що відповідають Конвенції про дорожній рух (995-891). Порядок видачі цих посвідчень установлюється Кабінетом Міністрів України (Постанова Кабінету Міністрів України від 8. 05. 1993 р. № 340 «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами»).

Щодо персоналу автомобільного транспорту загального користування встановлені додаткові вимоги:

- персонал повинен мати необхідний рівень професійної кваліфікації;

- забезпечувати якісне надання послуг автомобільного транспорту загального користування.

Технічний стан транспортних засобів, що перебувають в експлуатації, у частині, що стосується безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища, має відповідати правилам, нормативам і стандартам, затвердженим у встановленому порядку.

Обов'язок щодо забезпечення належного технічного стану транспортних засобів покладається на їх власників або інших осіб, які їх експлуатують, згідно з чинним законодавством.

Забороняється експлуатація незареєстрованих (неперереєстрованих) транспортних засобів, ідентифікаційні номери складових частин яких не відповідають записам у реєстраційних документах, знищені чи підроблені, без номерного знака або з номерним знаком, що не належить цьому засобу чи не відповідає вимогам стандартів, або з номерними знаками, які закріплені у не встановлених для цього місцях, закриті іншими предметами чи забруднені, що не дозволяє чітко визначити символи номерного знака з відстані 20 метрів, перевернуті чи не освітлені, а також транспортних засобів, що підлягають обов'язковому технічному контролю, але не пройшли його, та у випадках, передбачених законодавством, без чинного на території України поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката "Зелена картка").

Експлуатація транспортних засобів забороняється в разі:

- порушення вимог щодо їх переобладнання;
- порушення порядку встановлення і використання спеціальних світлових і звукових сигнальних пристроїв;
- виявлення технічних несправностей і невідповідності вимогам правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, а також неуккомплектованості відповідно до призначення.

З метою недопущення негативного впливу на життя і здоров'я людей або в разі загрози погіршення екологічної ситуації експлуатація транспортних засобів може бути в установленому законодавством порядку обмежена або заборонена в окремій місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації.

Бортова документація повітряного судна

На цивільному повітряному судні при виконанні польотів повинні бути:

- 1) реєстраційне посвідчення;
- 2) посвідчення (сертифікат) про придатність до польотів;
- 3) свідоцтва про страхування: членів екіпажу і авіаційного персоналу, який перебуває на борту; повітряного судна; відповідальності щодо відшкодування збитків, у тому числі перед третіми особами;
- 4) бортовий журнал повітряного судна;
- 5) поради з льотної експлуатації повітряного судна;
- 6) дозвіл на бортові радіостанції;
- 7) посвідчення (сертифікати) на всіх членів екіпажу;
- 8) при виконанні міжнародних польотів – інші документи, передбачені міжнародними правилами.

Основи проведення рятувальних та інших невідкладних робіт

Проблема запобігання виникнення надзвичайних ситуацій техногенного походження та ліквідації їх наслідків для України є однією з найактуальніших. У ст. 8 Закону України «Про Цивільну оборону України» наголошено, що «керівництво підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності і підпорядкування забезпечує своїх працівників засобами індивідуального і колективного захисту, організовує здійснення евакозаходів, створює сили для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і забезпечує їх готовність до практичних дій, виконує інші заходи і несе пов'язані з цим матеріальні та фінансові витрати».

Сутність рятувальних та інших невідкладних робіт – це усунення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей, відновлення життєзабезпечення населення, запобігання або значне зменшення матеріальних збитків. Рятувальні та інші невідкладні роботи включають також усунення пошкоджень, які заважають проведенню рятувальних робіт, створення умов для

наступного проведення відновлювальних робіт і поділяються на рятувальні і невідкладні роботи. До рятувальних робіт належать:

- розвідка маршруту руху сил, визначення обсягу та ступеня руйнувань, розмірів зон зараження, швидкості і напрямку розповсюдження зараженої хмари чи пожежі;

- локалізація та гасіння пожеж на маршруті руху сил і ділянках робіт;

- визначення об'єктів і населених пунктів, яким безпосередньо загрожує небезпека;

- визначення потрібного угруповання сил і засобів запобігання і локалізації небезпеки;

- пошук уражених і звільнення їх з-під завалів, пошкоджених і палаючих будинків, із загазованих і задимлених приміщень;

- розкриття завалених захисних споруд і рятування з них людей;

- надання потерпілим першої допомоги та евакуація їх (за необхідності) у лікувальні заклади;

- вивезення або виведення населення із небезпечних місць у безпечні райони;

- організація комендантської служби, охорона матеріальних цінностей і громадського порядку;

- відновлення життєздатності населених пунктів і об'єктів;

- пошук, розпізнавання і поховання загиблих; .

- санітарна обробка уражених;

- знезараження одягу, взуття, засобів індивідуального захисту, територій, споруд, а також техніки;

- соціально-психологічна реабілітація населення.

До невідкладних робіт належать:

- прокладання колонних шляхів та улаштування проїздів (проходів) у завалах і на зараженій території; .

- локалізація аварій на водопровідних, енергетичних, газових і технологічних мережах;

- ремонт і тимчасове відновлення роботи комунально-енергетичних систем і мереж зв'язку для забезпечення рятувальних робіт;

- зміцнення або руйнування конструкцій, які загрожують обвалом і безпечному веденню робіт.

Рятувальні та інші невідкладні роботи здійснюються у три етапи.

На першому етапі вирішуються завдання:

- щодо екстреного захисту населення;
- з запобігання-розвитку чи зменшення впливу наслідків;
- з підготовки до виконання рятувальних і невідкладних робіт.

Основні заходи щодо екстреного захисту населення:

- оповіщення про небезпеку;
- використання засобів захисту;
- додержання режимів поведінки;
- евакуація з небезпечних районів у безпечні райони;
- здійснення санітарно-гігієнічної, протиепідемічної профілактики і надання медичної допомоги;
- локалізація аварій;
- зупинка чи зміна технологічного процесу виробництва;
- попередження (запобігання) і гасіння пожеж.

На другому етапі проводяться:

- пошук потерпілих;
- витягання потерпілих з-під завалів, з палаючих будинків, пошкоджених транспортних засобів;
- евакуація людей із - зони лиха, аварії, осередка ураження;
- надання медичної допомоги;
- санітарна обробка людей;
- знезараження одягу, майна, техніки, території;
- проведення інших невідкладних робіт, що сприяють і забезпечують здійснення рятувальних робіт.

На третьому етапі вирішуються завдання щодо забезпечення життєдіяльності населення у районах, які потерпіли від наслідків НС:

- відновлення чи будівництво житла;
- відновлення енерго-, тепло-, водо-, газопостачання, ліній зв'язку;
- організація медичного обслуговування;
- забезпечення продовольством і предметами першої необхідності;
- знезараження харчів, води, фуражу, техніки, майна, території;

- соціально-психологічна реабілітація;
- відшкодування збитків;
- знезараження майна, території, техніки.

Відновлювальні роботи здійснюють спеціально створені підрозділи (бригади). Залежно від рівня надзвичайної ситуації (загальнодержавного, регіонального, місцевого чи локального) для проведення рятувальних і невідкладних робіт залучаються сили і засоби ЦО центрального, регіонального або локального підпорядкування.

Лекція 3. Порядок внутрішнього регулювання транспортної діяльності. Регулювання транспортної діяльності на міжнародному ринку

Внутрішнє регулювання транспортної діяльності

Транспорт є самостійною галуззю економіки, до складу якої входять комплексні системи - авіаційний, автомобільний, залізничний, морський, річковий, повітряний транспорт, міський електротранспорт, метрополітен тощо, які, крім процесу транспортування, включають організаційні (управлінські) процеси, процеси матеріального та нематеріального виробництва; охоплюють значну кількість працюючих; розміщені на всій території України та мають у своїй структурі підприємства й організації різних форм власності.

Нормальне і безпечне функціонування транспортної системи, однієї з найскладніших галузей економіки, можливе лише за умови існування відповідного сучасним умовам державного управління.

Державне управління транспортом - це врегульована нормами права юридична владна діяльність органів виконавчої влади і місцевого самоврядування в межах своєї компетенції, яка спрямована на задоволення в повному обсязі матеріальних і культурних потреб суспільства та зміцнення обороноздатності країни.

Державне управління в галузі транспорту має забезпечувати:

- своєчасне, повне та якісне задоволення потреб населення і суспільного виробництва в перевезеннях і потреб оборони України;
- захист прав громадян під час їх транспортного обслуговування;
- безпечне функціонування транспорту;
- додержання необхідних темпів і пропорцій розвитку національної транспортної системи;
- захист економічних інтересів України та законних інтересів підприємств та організацій транспорту і споживачів транспортних послуг;
- створення рівних умов для розвитку господарської діяльності підприємств транспорту;
- обмеження монополізму та розвиток конкуренції;
- координацію роботи різних видів транспорту;
- ліцензування окремих видів діяльності в галузі транспорту;
- охорону навколишнього природного середовища від шкідливого впливу транспорту.

Державне управління діяльністю транспорту здійснюється шляхом проведення та реалізації економічної (податкової, фінансово-кредитної, тарифної, інвестиційної) і соціальної політики, включаючи надання дотацій на пасажирські перевезення.

Державне управління галузі транспорту здійснюють Міністерство інфраструктури України, місцеві Ради депутатів та інші спеціально уповноважені на те органи відповідно до їх компетенції.

Основним призначенням державного управління є здійснення виконавчої влади, у процесі якої реалізуються завдання, функції та інтереси держави. Разом з тим для безпосереднього управління галузями економіки, соціально-культурної сфери та адміністративно-політичною діяльністю характерною є розпорядча діяльність.

Під державним управлінням розуміється організаційно-владна виконавчо-розпорядча діяльність органів державного

управління, яка функціонує на основі і для виконання законів і перебуває у повсякденному практичному здійсненні функцій держави.

Нормальне і безпечне функціонування транспортної системи, як однієї з найскладніших галузей виробництва, можливе лише за умови відповідного державного регулювання, всебічної державної фінансової, економічної, соціальної та адміністративної підтримки.

Найбільш узагальненими функціями державного управління для усіх видів транспорту є такі:

- функції, пов'язані з експлуатаційною діяльністю транспортних засобів;
- функції, пов'язані з правовим забезпеченням діяльності транспортної системи;
- функції, пов'язані з фінансово-економічною діяльністю;
- функції, пов'язані з соціальним розвитком, охороною навколишнього середовища;
- функції, пов'язані з адміністративно-політичною діяльністю.

Регулювання транспортної діяльності на міжнародному ринку

Питання міжнародних транспортних перевезень – одні з найскладніших у міжнародному праві. Перевезення товарів пов'язане з ризиком. Перевізники завжди прагнуть обмежити свою відповідальність. Вантажовідправники мають договірні зобов'язання перед своїми покупцями і теж прагнуть зменшити ризик втрати або псування перевезення товарів.

Особливості міжнародного транспортного права такі, що виконання міжнародних перевезень керуються міжнародними нормативно-правовими актами та національними законодавчими документами країн-учасниць транспортного процесу.

У таких умовах втручання держави необхідно для вирішення конфлікту інтересів, щоб система транспорту працювала без зайвих ускладнень. Бажано, щоб правила перевезення різних країн були однаковими.

Правовою основою міжнародних перевезень, які регулюють взаємовідносини власника вантажу та перевізника, є законодавчі документи України та міжнародних транспортних організацій.

Міжнародне регулювання транспортних перевезень здійснюється такими організаціями:

- Міжнародною асоціацією автомобільних перевезень (МААП);
- Міжнародною європейською асоціацією залізничних перевезень (ЄАЗП);
- Міжнародною морською організацією (ІМО);
- Міжнародною організацією цивільної авіації (ІКАО).

Тарифи на міжнародні перевезення друкуються у спеціальних довідниках.

Міжнародні перевезення регулюють міжнародні конвенції про залізничні, автомобільні, авіаційні та морські перевезення.

Міжнародні правила перевезення товарів регулюються Конвенціями з метою зменшення можливих спорів, непорозумінь і труднощів, які викликані розбіжностями у правових системах. Наприклад, якщо сторони в переговорах не можуть вирішити, яке право буде застосоване до їхньої угоди, вони можуть застосувати Віденську конвенцію щодо договорів купівлі-продажу, яку було укладено в 1980 р. Ця конвенція діє для України з 1 лютого 1991 р.

Щодо перевезення товарів укладено п'ять головних міжнародних актів:

- Брюссельська конвенція про встановлення єдиних правил про коносамент 1924 р. (Гаазькі правила). У Брюссельській конвенції беруть участь мало держав, однак Гаазькі правила широко застосовуються як типовий договір морського перевезення товарів. У 1968 р. у конвенцію були внесені зміни і її назвали „Правила Гаага-Вісбі”;
- Гамбурзька конвенція 1978 р. про морські перевезення вантажів (на практиці не застосовується);
- Варшавська конвенція 1929 р. про уніфікацію правил міжнародних повітряних перевезень;
- Конвенція CMR 1956 р. про контракти міжнародних автомобільних перевезень товарів;
- Конвенція КОТІФ 1980 р. про міжнародні залізничні перевезення.

Зміст цих конвенцій охоплює широке коло проблем: на які перевезення поширюється дія Конвенції; на які вантажі поширюється дія Конвенції; відповідальність перевізника; межі відповідальності перевізника.

До зовнішньоторговельних документів відносять документи, що виконують на різних етапах виконання зовнішньоторговельної угоди свої специфічні функції. Зовнішньоторговельні документи можна поділити на оперативно-комерційні (контрольні документи щодо забезпечення виробництва експортного товару, щодо підготовки товару до відвантаження), транспортні (коносамент, товарно-транспортні накладні, вантажний маніфест та інші пов'язані із забезпеченням доставлення товару документи), товаросупровідні, розрахункові та страхові документи.

Лекція 4. Ліцензування транспортної діяльності при міжнародних перевезеннях. Сертифікація транспортних засобів при міжнародних перевезеннях. Засоби вирішення спорів при міжнародних перевезеннях

Ліцензування транспортної діяльності при міжнародних перевезеннях

Організація міжнародних перевезень здійснюється при виконанні таких умов:

- здійснення реєстрації транспортних засобів;
- дійснення допуску (ліцензування) до виконання міжнародних перевезень;
- забезпечення сертифікації транспортних засобів;
- отримання дозволу на здійснення міжнародних перевезень;
- виконання митних процедур;
- страхування відповідальності перевізника;
- дотримання умов праці та відпочинку екіпажів транспортних засобів;
- візова підтримка роботи водія.

Допуск (ліцензування) до виконання міжнародних перевезень. Міжнародні перевезення відносять до специфічних видів зовнішньоекономічної діяльності, процес здійснення яких стосується як інтересів окремих суб'єктів, так і міждержавних інтересів держави. Ліцензуванню підлягають міжнародні перевезення пасажирів, багажу та вантажу усіма видами транспорту.

Процедура ліцензування на автомобільному транспорті полягає в наступному. Уповноваженим органом, який видає ліцензії міжнародним автоперевізникам, визначено Державний департамент автомобільного транспорту (Укравтотранс). Для отримання ліцензії на здійснення міжнародних перевезень необхідно подати заяву. До заяви додають: копію свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності; відомості про відповідність матеріально-технічної бази, необхідної для підтримання транспортних засобів у нормальному технічному стані; документи про проходження техоглядів транспортних засобів і проведення медоглядів водіїв; копія документа про спеціальну освіту працівника підприємства, відповідального за експлуатацію і технічний стан транспортних засобів і копія наказу щодо його призначення; список транспортних засобів із зазначенням типів, марок, моделей, державних номерів, року випуску, номерів їх реєстрації; список водіїв, закріплених за автомобілями, копії їх прав і медичних довідок; копії свідоцтв про реєстрацію власних транспортних засобів і копії тимчасових реєстраційних талонів, оформлених у ДАІ на орендовані автомобілі; копії страхових полісів про страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів і полісів про страхування водіїв від нещасних випадків; копії документів, що підтверджують закінчення водіями спеціальних курсів міжнародних перевізників.

Після того як буде прийнято позитивне рішення, автоперевізнику-заявнику видається ліцензія та ліцензійні картки на кожен транспортний засіб, куди заносяться реєстраційні дані ліцензії. Ліцензія видається строком на 5 років.

Перевізник – суб'єкт господарювання, який здійснює міжнародні перевезення, повинен дотримуватися ліцензійних умов, що передбачають кваліфікаційні, організаційні,

технологічні та інші вимоги для провадження такої діяльності. У ліцензійних умовах визначено види перевезень, що здійснюються в межах визначеного виду діяльності (наприклад, надання послуг з міжнародних перевезень пасажирів або надання послуг з міжнародних перевезень вантажів). Такий поділ має значення для формулювання дозволеного ліцензією виду діяльності.

Кваліфікаційні вимоги щодо осіб, які керують транспортними засобами, містять вимоги щодо віку, рівня кваліфікації, стану здоров'я тощо. Для водіїв, зайнятих у міжнародних перевезеннях вантажів, встановлено такий мінімальний вік: для водіїв транспортних засобів, дозволена максимальна вага яких не перевищує 7,5 т, – не молодше 18 років; для водіїв інших транспортних засобів – не молодше 21 року за умови, що ці особи мають посвідчення про професійну придатність, яке підтверджує закінчення ними спеціальних курсів підготовки водіїв транспортних засобів, призначених для міжнародного перевезення вантажів.

Водій, зайнятий перевезенням пасажирів, має бути не молодшим 21 року зі стажем роботи не менше одного року як водія транспортного засобу, повинен мати посвідчення про професійну придатність, яке підтверджує, що він закінчив курси підготовки водіїв транспортних засобів.

Технічні та інші вимоги щодо стану автомобільних транспортних засобів визначають документи, що встановлюють норми, яким повинен відповідати транспортний засіб. Так, здійснення господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом загального користування передбачає наявність документів, що засвідчують проходження реєстрації транспортного засобу в порядку, встановленому законодавством, відповідність технічного стану нормативам, визначеним національними та міжнародними нормативними актами.

Транспортні засоби, що здійснюють міжнародні перевезення небезпечних вантажів, додатково мають відповідати вимогам, передбаченим Європейською угодою про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ).

Сертифікація транспортних засобів при міжнародних перевезеннях

Дозвіл на здійснення міжнародних перевезень

До міжнародних перевезень пасажирів і вантажів допускаються резиденти України, які мають досвід роботи на внутрішніх перевезеннях на договірних умовах не менше, ніж три роки. При виконанні міжнародних перевезень резиденти України повинні мати дозволи іноземних країн, по території яких буде здійснюватися перевезення; ліцензійну картку на транспортний засіб; свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу; сертифікат відповідності щодо безпеки руху, екологічної безпеки та енергозбереження вимогам країн, по території яких буде здійснюватися перевезення; дозвіл щодо узгодження умов і режимів перевезення в разі перевищення вагових або габаритних обмежень (у випадку перевезення вантажів) і список пасажирів при регулярних та маятникових їх перевезеннях.

При виконанні міжнародних перевезень нерезиденти України повинні мати дозвіл України; свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу; сертифікат відповідності транспортного засобу вимогам законодавства України щодо безпеки руху, екологічної безпеки та енергозбереження; дозвіл щодо узгодження умов і режимів перевезення в разі перевищення вагових або габаритних обмежень (у випадку перевезення вантажу) і список пасажирів і білетно-облікову документацію для нерегулярних і маятникових перевезень пасажирів.

Резиденти України, які здійснюють міжнародні перевезення пасажирів чи вантажів, і фахівці, призначені ними відповідальними за організацію та безпеку перевезень, повинні мати документ, що засвідчує їхню кваліфікацію. Вимоги до професійної кваліфікації передбачають володіння достатніми знаннями у сфері комерційного і фінансового управління підприємством; технічних стандартів і операцій; безпеки дорожнього руху; доступу до ринків; торговельного, соціального, трудового, цивільного і податкового законодавства. Резиденти України, які здійснюють міжнародні перевезення пасажирів чи вантажів, повинні мати передбачену законодавством

документацію та забезпечувати всі види обов'язкового страхування.

Митні процедури передбачають митний контроль і митне оформлення вантажів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, а також справляння податків і зборів. Митні процедури мають уніфікований характер і не залежать від країни-реєстрації або країни-власника транспортного засобу, країни, з якої прибув цей транспортний засіб, або країни, куди він прямує.

Здійснення митного контролю відбувається з метою перевірки відповідності наявних даних про вантаж і транспортні засоби відомостям, зазначеним у поданих документах, та перевірки законності їх переміщення через митний кордон. Митному контролю та митному оформленню підлягають будь-які засоби автомобільного транспорту, що використовуються для перевезення пасажирів і вантажів через митний кордон України. Митний контроль здійснюється на спеціально облаштованій території (у зоні митного контролю) і завершується митним оформленням. Митний контроль і митне оформлення автомобільних транспортних засобів і вантажів здійснюється у разі ввезення на митну територію України – після проведення прикордонного контролю; у разі вивезення за межі митної території України - до початку прикордонного контролю.

Засоби вирішення спорів

До правових засобів вирішення міжнародних спорів відносять міжнародний арбітраж і міжнародні суди. Інколи правовим засобом визнається погоджувальна комісія, якщо їй надається право ухвалювати юридично обов'язкові висновки, що ґрунтуються на міжнародному праві. Держави переважно негативно ставляться до правових засобів вирішення спорів, що, на їхню думку, занадто обмежують суверенітет і не дозволяють впливати на процес врегулювання, а тому зазвичай вдаються до них у крайньому разі.

Міжнародний арбітраж. Цей засіб зарекомендував себе як ефективний інструмент вирішення міждержавних спорів, зокрема досить складних, обтяжених серйозним міжнародним

протистоянням сторін. В останні десятиліття поширилася практика передбачати арбітражне врегулювання спорів як засіб врегулювання можливих спорів щодо тлумачення та застосування міжнародних угод. З іншого боку, кількість звернень до цього засобу помітно зменшилася.

Звернення до арбітражу є добровільним, здійснюється шляхом укладання спірними сторонами особливої міжнародної угоди, що називається компромісом. У ній сторони регламентують: порядок визначення складу арбітрів; предмет спору; компетенцію арбітражу; процедуру розгляду справи; характер і джерела норм, на підставі яких має бути ухвалене рішення; порядок винесення рішення; юридичну обов'язковість рішення.

Якщо компроміс укладається після виникнення конкретного спору, має місце арбітраж. Також можлива попередня домовленість про арбітраж як засіб врегулювання потенційного спору, що закріплюється в договорі з певного питання або у спеціальному договорі про арбітраж. У цьому разі має місце постійний арбітраж. Його юрисдикція може бути обов'язковою або факультативною (добровільною).

Окремо слід відзначити Постійну палату третейського суду (англ. Permanent Court of Arbitration, буквально перекладається як "постійний арбітражний суд"), створену на підставі Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 рр. про мирне вирішення міжнародних спорів. Для кожного спору, що передається на вирішення Палати, його сторони укладають компроміс та обирають арбітрів із переліку осіб, що формується державами-учасницями Конвенцій.

Міжнародні суди. Теорія використовує для визначення всього розмаїття існуючих міжнародних судів родове поняття міжнародний судовий орган (або міжнародна судова установа), що характеризується такими ознаками: створюється та діє згідно з міжнародним юридичним інструментом – міжнародним договором або рішенням міжнародної організації, що ґрунтується на повноваженнях, наданих міжнародним договором; склад суддів визначається до моменту передачі спору на розгляд; має юрисдикцію щодо спорів, однією із сторін яких є суб'єкт міжнародного права; вирішує спір згідно з наперед встановленою процедурою, що не може бути змінена сторонами; його рішення

ґрунтуються на чинному міжнародному праві та є юридично обов'язковими для сторін. На сьогодні можна налічити близько півтора десятка міжнародних судових органів, що відповідають цим критеріям. Усі вони були створені у другій половині ХХ ст. Переважна їх більшість вирішують спори про застосування та тлумачення конкретного міжнародного договору, як правило, регіонального.

Лекція 5. Регулювання діяльності автомобільного транспорту. Законодавство України про автомобільний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на автомобільному транспорті. Договори автомобільного транспорту.

Регулювання діяльності повітряного транспорту. Законодавство України про авіаційний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на повітряному транспорті. Договори повітряного транспорту

Регулювання діяльності автомобільного транспорту. Законодавство України про автомобільний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на автомобільному транспорті. Договори автомобільного транспорту.

Автомобільний транспорт є галуззю транспорту, у якій найбільш рівномірно поєднані різні форми власності. В автомобільному транспорті умови діяльності як державних, так і недержавних утворень є схожими і недискримінаційними.

До системи державних органів управління автомобільним транспортом слід віднести Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство інфраструктури України, Державний департамент автомобільного транспорту, органи державної влади на місцях та органи місцевого самоврядування в частині реалізації компетенції у сфері управління транспортом.

Верховна Рада України визначає основні напрямки державної політики у сфері автомобільного транспорту, законодавчі основи її реалізації.

Загальнодержавне виконавче регулювання діяльності автомобільного транспорту здійснює **Кабінет Міністрів України** відповідно до своїх повноважень.

Міністерство інфраструктури України є центральним органом виконавчої влади в галузі транспорту і забезпечує проведення державної політики на автомобільному транспорті через свої територіальні органи, службу міжнародних автомобільних перевезень та урядовий орган державного управління на автомобільному транспорті – **Департамент автомобільного транспорту України**.

Функції територіального органу виконавчої влади в галузі транспорту в місті Києві здійснює відповідний структурний підрозділ Київської міської державної адміністрації – Управління транспорту, в інших регіонах – відповідні галузеві підрозділи.

Департамент автомобільного транспорту України організовує контроль за виконанням законодавства про автомобільний транспорт і підготовку пропозицій щодо його вдосконалення, у встановленому порядку бере участь у здійсненні стандартизації та сертифікації, ліцензування перевезень, формує пропозиції щодо тарифної політики, відповідно до законодавства забезпечує захист прав споживачів послуг автомобільного транспорту загального користування (Положення про Державний департамент автомобільного транспорту України, затверджене постановою КМУ від 29. 02. 1996 р. № 261/).

Місцеві державні адміністрації організовують і контролюють автомобільні перевезення відповідно до законодавства.

Завданнями та функціями державного регулювання діяльності автомобільного транспорту є:

- формування ринку транспортних послуг шляхом реалізації єдиної економічної, інвестиційної, науково-технічної та соціальної політики;

- контроль за виконанням законодавства про автомобільний транспорт;

- нормативно-правове регулювання з питань автомобільного транспорту;
- ліцензування діяльності перевізників;
- стандартизація та сертифікація;
- організація та контроль автомобільних перевезень;
- тарифна, інноваційна та інвестиційна політика;
- державне замовлення на соціально значущі послуги автомобільного транспорту загального користування;
- захист прав споживачів послуг автомобільного транспорту.

Нормативно-правова база діяльності автомобільного транспорту України:

- Цивільний кодекс України;
- Господарський кодекс України;
- Закон України «Про автомобільний транспорт»;
- Закон України «Про дорожній рух»;
- Закон України «Про транспорт»;
- Правила дорожнього руху (затверджені Постановою КМУ від 10. 10. 2001 р. № 1306);
- Порядок проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2008 р. № 1081;
- Порядок здійснення державного контролю на автомобільному транспорті, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2006 р. № 1567;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 р. № 141 «Про затвердження Правил проведення державного технічного огляду автомобілів, автобусів, мототранспорту та причепів»;
- Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні (Наказ Міністерства транспорту України від 14.10.97 р. № 363);
- Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 р. № 176 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26.09.2007 р. № 1184);

- Порядок регулювання діяльності автостанцій, затверджений наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.09.2010 р. № 700;

- Порядок визначення класу комфортності автобусів, сфери їхнього використання за видами сполучень та режимами руху, затверджений наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 12.04.2007 р. № 285;

- Положення про ліцензійну картку, що додається до ліцензії на надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом, затверджене наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 22.07.2010 р. № 514;

- Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 02.07.2010 р. № 427 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом відповідно до видів робіт, визначених Законом України «Про автомобільний транспорт».

Важливим заходом забезпечення безпеки на транспорті є державний контроль на автомобільному транспорті.

Державний контроль на автомобільному транспорті здійснюють Державний департамент автомобільного транспорту, його територіальні органи, у тому числі служба міжнародних автомобільних перевезень, а також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства.

Державний контроль забезпечується системою реєстрації і технічного огляду транспорту.

Договори автомобільного транспорту

Законодавчо в Україні визначено такі види договорів перевезення автомобільним транспортом:

- договір перевезення пасажирів;
- договір перевезення багажу;
- договір перевезення вантажу;
- договір перевезення пошти;

- договір перевезення в прямому та змішаному сполученні;
- договір перевезення в міжнародному сполученні.

До системи договорів, що стосуються перевезення вантажів автомобільним транспортом, входять саме договір перевезення конкретного вантажу та довгостроковий (річний) договір.

Договір перевезення вантажів буває двох видів: договір перевезення у прямому та договір перевезення у змішаному сполученні. Договір перевезення в прямому сполученні передбачає, що перевезення вантажу здійснюються одним автомобільним транспортним засобом без перевантаження на інший. У договорі перевезення у змішаному сполученні перевезення вантажу здійснюються кількома видами транспорту.

Серед допоміжних договорів, що пов'язані з перевезенням вантажів, слід виділити також договори транспортного експедирування. Раніше транспортно-експедиційне обслуговування розглядалось законодавством у якості певного набору додаткових до перевезення вантажу операцій і послуг, що виконуються для вантажовідправника або вантажоодержувача транспортною або іншою спеціалізованою організацією. Сьогодні ж договір транспортного експедирування вперше регулюється законодавством у якості самостійного цивільно-правового договору (главою 65 ЦК України, ст. 316 ГК України, Законом України "Про транспортно-експедиторську діяльність").

У свою чергу кожен з названих договорів має свої підвиди. Наприклад, **договір перевезення пасажирів** поділяється на **договір автобусного перевезення, договір перевезення таксі, договір вантажопасажирського перевезення.**

Договір про перевезення пасажирів автомобільним транспортом загального користування вважається укладеним з моменту придбання пасажиром квитка на право проїзду (є **консенсуальним**), а для осіб, які користуються правом пільгового проїзду, при туристичних перевезеннях, перевезеннях на замовлення, — з моменту посадки в автобус (є **реальним**). Цей договір діє до моменту висадки пасажирів у пункті призначення. Договір перевезення пасажирів на таксі набуває чинності з моменту посадки пасажирів (є **реальним**).

Регулювання діяльності повітряного транспорту. Законодавство України про авіаційний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на повітряному транспорті

Авіаційний транспорт — це всі види підприємств, організацій та установ, діяльність яких спрямована на створення умов і використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден.

Протягом 20 років незалежності України центральному органу виконавчої влади з питань цивільної авіації неодноразово змінювали назву та завдання, а також змінювалось підпорядкування відомства та його керівництво.

25.03.1992 р. виходить Постанова Кабінету Міністрів України № 146 «Про створення Державної адміністрації авіаційного транспорту України».

17.02.1993 р. виходить постанова Кабінету Міністрів України № 106, відповідно до якої Державну адміністрацію авіаційного транспорту України ліквідують, а її функції і повноваження передають Департаменту авіаційного транспорту Міністерства транспорту України.

Відповідно до Указу Президента України від 21.12.1994 р. № 790/94 «Про заходи щодо забезпечення розвитку цивільної авіації України» на базі Департаменту авіаційного транспорту Міністерства транспорту України було утворено Державний департамент авіаційного транспорту України (Укравіатранс).

Відповідно до Указу Президента України від 15.07.2004 р. № 803/2004 Державний департамент авіаційного транспорту України ліквідується, а на його базі утворюється Державна служба України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації (Державіаслужба).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 р. № 1526 на базі Державного департаменту авіаційного транспорту і Державної служби з нагляду за забезпеченням безпеки авіації утворено Державну авіаційну адміністрацію як урядовий орган державного управління у складі Міністерства транспорту і зв'язку.

Державна авіаційна адміністрація була ліквідована відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від

28.03.2011 р. № 346 «Про ліквідацію урядових органів» у зв'язку з утворенням відповідно до Указу Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2011 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» Державної авіаційної служби України. Указом Президента України від 06.04.2011 р. № 398/2011 затверджене Положення про Державну авіаційну службу України.

Державна авіаційна служба України (Державіаслужба України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України - Міністра інфраструктури України. Державіаслужба України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики в сфері цивільної авіації.

Державне регулювання діяльності в галузі цивільної авіації

Уповноважений орган з питань цивільної авіації реалізує державну політику і стратегію розвитку авіації України, здійснює державне регулювання діяльності в галузі цивільної авіації за такими напрямками:

- 1) здійснення комплексних заходів щодо забезпечення безпеки польотів, авіаційної, екологічної, економічної та інформаційної безпеки;
- 2) створення умов для розвитку авіаційної діяльності, повітряних перевезень і їх обслуговування, виконання авіаційних робіт і польотів авіації загального призначення;
- 3) організація використання повітряного простору України;
- 4) представництво України в міжнародних організаціях цивільної авіації та у міжнародних відносинах з питань цивільної авіації.

Напрями, визначені у пунктах 1-3, реалізуються уповноваженим органом з питань цивільної авіації шляхом:

- 1) розроблення, прийняття та впровадження авіаційних правил України;
- 2) сертифікації суб'єктів та об'єктів авіаційної діяльності;

3) ліцензування господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів та/або вантажів повітряним транспортом і надання прав на експлуатацію повітряних ліній і призначень авіаперевізникам;

4) здійснення постійного нагляду та інспектування дотримання встановлених законодавством, у тому числі авіаційними правилами України, вимог.

Уповноважений орган з питань цивільної авіації є уповноваженим і незалежним органом щодо забезпечення використання повітряного простору України суб'єктами авіаційної діяльності, нагляду за забезпеченням аеронавігаційного обслуговування.

З метою вжиття заходів до забезпечення безпеки авіації уповноважений орган з питань цивільної авіації взаємодіє з правоохоронними органами, органами виконавчої влади.

Державне регулювання використання повітряного простору України

Реалізацію державної політики у сфері використання повітряного простору України на підставі спільних рішень забезпечують уповноважений орган з питань цивільної авіації та Міністерство оборони України за такими напрямками:

1) забезпечення умов для діяльності національних і міжнародних користувачів повітряного простору України;

2) впровадження державної політики щодо використання повітряного простору України;

3) розроблення правил і процедур цивільно-військової координації під час організації повітряного руху;

4) здійснення контролю за дотриманням порядку та правил використання повітряного простору України;

5) забезпечення діяльності та розвитку об'єднаної цивільно-військової системи організації повітряного руху України.

Нормативно-правова база діяльності повітряного транспорту України:

- Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень від 12.10.1929 р. (зі змінами відповідно до глави I Гаазького протоколу від 28.09.1955 р.);
- Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.;
- Угода про цивільну авіацію та про використання повітряного простору від 25.12.1991 р.;
- Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р.;
- Закон України від 20.02.2003 р. № 545-IV «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації»;
- Указ Президента України від 21.12.1994 р. № 790/94 «Про заходи щодо забезпечення розвитку цивільної авіації України»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 723 «Про затвердження переліку небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2002 р. № 1535 «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1996 р. № 1587 «Про серйозні недоліки в роботі та невідкладні заходи щодо поліпшення діяльності цивільної авіації»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1995 р. № 1017 «Про порядок повітряного сполучення через державний кордон України»;
- Положення про використання повітряного простору України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 р. № 401;
- Правила реєстрації цивільних аеродромів України, затверджені наказом Державіаслужби від 25.10.2005 р. № 795;
- Правила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні, затверджені наказом Державіаслужби від 31.01.2006 р. № 67;
- Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 23.04.2010 р. № 216 «Про затвердження Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу»;
- Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 31.05.2010 р. № 320 «Про затвердження Положення про нагляд за

безпекою польотів у системі організації повітряного руху та змін до деяких нормативно-правових актів»;

- Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 28.12.2009 р. № 1354 «Про затвердження Правил пошукового та аварійно-рятувального забезпечення польотів у цивільній авіації України»;

- Наказ Міністерства транспорту України від 24.12.1996 р. № 415 «Про організацію повітряних перевезень літерними та підконтрольними рейсами»;

- Наказ Міністерства транспорту України від 18.05.2001 р. № 297 «Про затвердження Правил виконання чартерних рейсів»;

- Наказ Міністерства транспорту України від 02.04.2002 р. № 219 «Про затвердження Правил визначення робочого часу та часу відпочинку екіпажів повітряних суден цивільної авіації України»;

- Наказ Міністерства транспорту України від 16.04.2003 р. № 293 «Про затвердження Правил польотів повітряних суден та обслуговування повітряного руху в класифікованому повітряному просторі України»;

- Наказ Міністерства транспорту України від 23.09.2003 р. № 736 «Про затвердження Правил авіаційного електрозв'язку в цивільній авіації України»;

- Наказ Міністерства транспорту України від 15.04.2004 р. № 311 «Про затвердження Правил радіолокаційного обслуговування»;

- Положення про порядок використання аеродромів України, затверджене спільним наказом Міністерства оборони України, Міністерства транспорту України від 20.06.2003 р. № 191/446;

- Правила перевезення пошти повітряними суднами, затверджені спільним наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації України, Міністерства транспорту України від 08.06.1999 р. № 105/297;

- Правила видачі дозволів на бортові радіостанції цивільних повітряних суден України, затверджені наказом Державіаслужби від 20.01.2005 р. № 25.

Договори повітряного транспорту

Повітряні перевезення виконуються на підставі договору. Кожний договір повітряного перевезення та його умови посвідчуються документом на перевезення, який видається авіаційним підприємством або уповноваженими ним організаціями чи особами (агентами).

Документами на перевезення є:

- квиток – при перевезенні пасажирів;
- багажна квитанція – при перевезенні речей пасажирів як багажу;
- відповідні документи – при перевезенні вантажу, пошти та інших предметів.

Форми документів на перевезення та правила їх застосування встановлюються Укравіатрансом.

Особливий вид перевезення – чартерне повітряне перевезення – виконується на підставі *договору чартеру* (фрахтування повітряного судна), за яким одна сторона (фрахтівник) зобов'язується надати іншій стороні (фрахтувальнику) за плату всю місткість одного чи кількох повітряних суден на один або кілька рейсів для повітряного перевезення пасажирів, багажу, вантажу і пошти або з іншою метою, якщо це не суперечить чинному законодавству України.

Договір перевезення пасажирів та багажу посвідчується квитком встановленого зразка, який підтверджує укладення договору перевезення і містить істотні умови перевезення.

Договір перевезення вантажу посвідчується вантажною авіаційною накладною, яка підтверджує укладення договору повітряного перевезення вантажу між перевізником і відправником, умови перевезення і прийняття вантажу перевізником. Умови договору, що містяться у вантажній накладній, являють собою короткий виклад основних положень щодо перевезення. Вантажна накладна складається і підписується відправником і вручається перевізнику разом із вантажем.

У міжнародних перевезеннях правилами висуваються додаткові вимоги, зокрема ввезення, вивезення або транзит вантажу повинні бути дозволені законами і правилами країни, на територію, із території або через територію якої здійснюється

перевезення. Правила встановлюють спеціальні терміни здійснення транспортних операцій, спеціально обумовлюються обов'язки зі сплати податків, мита і зборів, які накладаються на перевезений вантаж державними органами і місцевою владою або адміністрацією аеропорту будь-якої країни, на території, із території або через територію якої здійснюється перевезення і які підлягають сплаті відправником або одержувачем (перевізник може, але не зобов'язаний оплачувати такі податки, мита і збори, відправник і одержувач несуть перед перевізником солідарну відповідальність з відшкодування йому цих витрат). Питання міжнародних перевезень регулюється Конвенцією для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень (Монреаль, 28.05.1999 р.), Наказом Мінтрансу “Про затвердження Правил повітряних перевезень вантажів” від 14.10.03 р. № 793, Наказом Мінтрансу “Про затвердження Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу” від 25.07.03 р. № 568 та іншими нормативними актами.

Окремий предмет перевезень – пошта. Умови і правила перевезення пошти погоджуються з Міністерством інфраструктури України (див. спільний Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України та Міністерства транспорту України “Про затвердження Правил перевезення пошти повітряними суднами” від 08.06.99 № 105/297).

Договір про перевезення пошти повітряними суднами укладається у формі двосторонньої угоди між підприємством поштового зв'язку та авіаційними підприємствами (авіакомпаніями). Договір має бути укладений у письмовій формі та повинен відповідати вимогам законодавства України.

Перевезення зброї, боєприпасів, вибухових і отруйних речовин, ядерного палива, радіоактивних речовин та інших вантажів, які належать до особливо небезпечних, здійснюються за дозволом компетентних органів згідно зі спеціальними правилами. Договори перевезення небезпечних вантажів зазнають впливу імперативних норм Наказу Мінтрансу “Про затвердження Інструкції про повітряні перевезення спеціальних і небезпечних вантажів” від 25.10.99 р. № 509.

Лекція 6. Регулювання діяльності морського транспорту. Законодавство України про водний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на морському транспорті. Договори морського транспорту. Регулювання діяльності річкового транспорту. Контроль за дотриманням допуску на річковому транспорті. Договори річкового транспорту

Регулювання діяльності морського і річкового транспорту. Законодавство України про водний транспорт

Після розпаду СРСР в Україні як незалежній державі в 1992 р. створюється Міністерство транспорту України, а в його складі департаменти за усіма видами транспорту, у тому числі і департамент морського і річкового транспорту.

Відповідно до Указу Президента України від 11.09.1995 р. № 826/95 у структурі Міністерства транспорту України ліквідується департамент морського і річкового транспорту та утворюється Державний департамент морського і річкового транспорту України, як органу державної виконавчої влади, підвідомчого Міністерству транспорту України.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 29.02.1996 р. № 260 затвердив Положення про Державний департамент морського і річкового транспорту України.

Відповідно до Указу Президента України від 13.03.1999 р. № 250/99 на базі Державного департаменту морського і річкового транспорту України, який вирішено було ліквідувати, утворюється Державна адміністрація морського і річкового транспорту України, яку відповідно до Указу Президента України від 15.12.1999 р. № 1573/99 також ліквідували, а її функції поклали на Міністерство транспорту та зв'язку України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.2000 р. № 584 у складі Міністерства транспорту був утворений Державний департамент морського і річкового транспорту на базі Державної адміністрації морського і річкового транспорту, яку ліквідували відповідно до Указу Президента України від 15.12.1999 р. № 1573/99.

Постановою Кабінету Міністрів України від 5.03.2009 р. № 227 Утворюється Державна адміністрація морського і річкового транспорту як урядовий орган, що діє у системі Мінтрансв'язку, на базі Державного департаменту морського і річкового транспорту, що ліквідується.

Державна адміністрація морського і річкового транспорту була ліквідована відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію урядових органів» від 28.03.2011 р. № 346в зв'язку з утворенням відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 р. № 1085/2011 Державної служби морського і річкового транспорту України.

Відповідно до Указу Президента України р. «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 06.04.2011 р. № 370/2011 утворюється Державна інспекція України з безпеки на морському та річковому транспорті на базі Державної служби морського і річкового транспорту України, яка реорганізується.

Указом Президента України від 08.04.2011 р. № 447/2011 затверджується Положення про Державну інспекцію України з безпеки на морському та річковому транспорті.

Відповідно до цього положення Державна інспекція України з безпеки на морському та річковому транспорті (Укрморрічінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України.

Укрморрічінспекція входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському та річковому транспорті.

Водний транспорт України поділяється на дві підгалузі: морський і річковий транспорт.

До складу морського транспорту входять підприємства морського транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів і вантажів, порти і пристані, судна, судноремонтні заводи, морські шляхи сполучення, а також підприємства зв'язку, промислові, торговельні, будівельні і постачальницькі підприємства,

навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, фізичної культури, науково-дослідні, проектно-конструкторські організації та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу морського транспорту.

До складу річкового транспорту входять підприємства річкового транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів і вантажів, порти і пристані, судна, суднобудівельно-судноремонтні заводи, ремонтно-експлуатаційні бази, підприємства шляхового господарства, а також підприємства зв'язку, промислові, торговельні, будівельні та постачальницькі підприємства, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, культури, проектно-конструкторські організації та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу річкового транспорту.

Нормативно-правова база діяльності морського і річкового транспорту:

- Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 р.;
- Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995;
- Водний кодекс України від 06.06.1995 р.;
- Закон України «Про морські порти України»;
- Положення про Регістр судноплавства України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення технічного, класифікаційного і судноплавного нагляду на морському і річковому транспорті» від 08.06.1998 р. № 814;
- Положення про робочий час і час відпочинку плаваючого складу морського і річкового транспорту України, затверджене наказом Міністерства інфраструктури України від 29.02.2012 р. № 135;
- Положення про державну морську лоцманську службу, затверджене наказом Міністерства транспорту України від 11.09.2000 р. № 498;

- Положення про державних річкових лоцманів, затверджене наказом Міністерства транспорту України від 14.01.2002 р. № 11;

- Положення про порядок підготовки та подання інформації про вантаж для його безпечного морського перевезення, затверджене наказом Міністерства транспорту України від 14.12.1998 р. № 497;

- Правила безпечної експлуатації баз для стоянки маломірних (малих) суден, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 16.07.2004 р. № 642.

Контроль за дотриманням допуску на морському та річковому транспорті

Державна інспекція України з безпеки на морському та річковому транспорті (далі - Укрморрічінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України - Міністра інфраструктури України.

Укрморрічінспекція входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському та річковому транспорті.

Укрморрічінспекція у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства інфраструктури України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України та Віце-прем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України.

Договори морського і річкового транспорту

Умови морського перевезення вантажів визначаються договором. Учасниками договору морського перевезення вантажів є перевізники різних форм власності і замовники транспортного перевезення.

Перевізники – морські транспортні організації – поділяються на морські транспортні організації загального користування та морські транспортні організації незагального користування.

Морська транспортна організація загального користування має особливий статус:

а) і зобов'язана прийняти будь-який запропонований для перевезення вантаж, якщо на судні є вільні приміщення, придатні для перевезення, і вантаж може бути перевезений без шкоди для раніше прийнятих до перевезення вантажів;

б) не вправі віддавати перевагу одному вантажовласнику перед іншим стосовно приймання вантажів і умов перевезення, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством України;

в) зобов'язана публікувати тарифи та умови перевезень.

Зміст договору. За договором морського перевезення вантажу перевізник або фрахтівник зобов'язується перевезти доручений йому відправником вантаж з порту відправлення в порт призначення і видати його уповноваженій на одержання вантажу особі (одержувачу), а відправник або фрахтувальник зобов'язується сплатити за перевезення встановлену плату (фрахт). Фрахтувальником і фрахтівником визнаються особи, що уклали між собою договір фрахтування судна (чартер).

Договір морського перевезення вантажу укладається у письмовій формі. Документами, що підтверджують наявність і зміст договору морського перевезення вантажу, є рейсовий чартер (надання для перевезення всього судна, його частини чи окремих суднових приміщень), коносамент, інші письмові докази.

Господарський кодекс України в ст. 307 визначає види договору на морському транспорті, зокрема такі, як довгострокові та короткострокові договори.

Правовідносини між перевізником і одержувачем вантажу визначаються коносаментом. Рейсовий чартер повинен містити основні реквізити: найменування сторін, судна і вантажу, порту відправлення та призначення (або місця направлення судна). До рейсового чартету можуть бути включені за згодою сторін інші умови та застереження.

Після приймання вантажу до перевезення перевізник вантажу, капітан або агент перевізника зобов'язані видати відправникові коносамент, який є доказом приймання перевізником вантажу, зазначеного в коносаменті. Перевізник може видати інший, ніж коносамент, документ на підтвердження отримання вантажу для перевезення. Реквізити коносамента визначаються в ст. 138 Кодексу торговельного мореплавства України. Перевізник зобов'язаний видати відправнику на його бажання кілька примірників коносамента тотожного змісту, причому в кожному з них відмічається кількість складених примірників коносамента. Коносамент передається з дотриманням правил ст. 140 Кодексу торговельного мореплавства України.

Особливий договір перевезення пасажирів – договір морського круїзу. За договором морського круїзу одна сторона – організатор круїзу – зобов'язується здійснити колективну морську подорож (круїз) за певною програмою і надати учасникові круїзу всі пов'язані з цим послуги (морське перевезення, харчування, побутове та екскурсійне обслуговування тощо), а інша сторона – учасник круїзу – зобов'язується сплатити за це встановлену плату.

Документом, що підтверджує наявність договору морського круїзу, є іменна путівка або інший прирівняний до неї документ, виданий організатором круїзу.

Наступні правила застосовуються у тих випадках, коли угодою сторін за договором круїзу не встановлено інше. Однак будь-яка угода сторін, що обмежує права учасника круїзу, ніж передбачена Кодексом торговельного мореплавства України, недійсна.

Важливим способом ефективного використання морського транспорту є морське агентування. У морському порту або поза його територією як постійні представники судновласника діють агентські організації (морський агент), які за договором морського агентування за винагороду зобов'язуються надавати послуги в галузі торговельного мореплавства. Плата за послуги агентських організацій усіх форм власності встановлюється Міністерством інфраструктури України за погодженням з Міністерством економіки України. Виконуючи договір морського агентування, морський агент, що діє від імені судновласника,

може також діяти на користь іншої договірної сторони, якщо вона його на те уповноважила і якщо судновласник не заперечує.

Іншими поширеними договорами морського транспортування є договір фрахтування, договір лізингу, буксирування суден і страхування.

За договором фрахтування судна на певний час судновласник зобов'язується за обумовлену плату (фрахт) надати судно фрахтувальнику для перевезення пасажирів, вантажів і для інших цілей торговельного мореплавства на певний час.

Надане фрахтувальникові судно може бути укомплектоване екіпажем (тайм-чартер) або не споряджене і не укомплектоване екіпажем (бербоут-чартер).

Договір фрахтування судна на певний час повинен бути укладений у письмовій формі. Наявність і зміст договору фрахтування судна на певний час можуть бути доведені виключно письмовими доказами. У договорі фрахтування судна на певний час повинні бути вказані найменування сторін договору, назва судна, його технічні та експлуатаційні дані (вантажопідйомність, вантажомісткість, швидкість тощо), район плавання, мета фрахтування, розмір фрахту, термін дії договору, місце приймання і здавання судна.

Інша поширена угода – договір лізингу судна, згідно з яким власник судна (лізингодавець) зобов'язується передати фрахтувальнику (лізингоодержувачу) судно без екіпажу для використання з метою торговельного мореплавства на визначений термін, після закінчення якого до лізингоодержувача переходить право власності на судно.

Лізингоодержувач зобов'язується сплатити лізингову плату, у яку включаються плата за користування судном і його вартість за договором морського лізингу.

Договір лізингу українського державного судна може бути укладено лише з дотриманням вимог, передбачених ст. 17 Кодексу торговельного мореплавства України.

Договір лізингу повинен бути укладений у письмовій формі. У договорі лізингу судна повинні бути вказані найменування сторін, мета договору, назва судна, рік побудування судна, його клас, вантажопідйомність або вантажомісткість, потужність двигунів, швидкість ходу і витрата пального, термін

користування, після закінчення якого до лізингоодержувача переходить право власності на судно, розмір і термін внесення лізингової плати, місце і час передачі судна лізингоодержувачу та інші необхідні дані.

За договором морського буксирування власник одного судна зобов'язується за винагороду відбуксирувати інше судно чи плавучий об'єкт на певну відстань або буксирувати його протягом певного часу чи для виконання маневру. Кожна зі сторін договору морського буксирування зобов'язана завчасно привести своє судно або інший плавучий об'єкт у стан, придатний для виконання передбачених договором морського буксирування робіт.

Буксирування поділяється на два види – портове і міжпортове буксирування (введення у порт або виведення з порту суден та інших плавучих об'єктів, виконання маневрів судна тощо, або з одного порту до іншого). Договір портового буксирування може бути укладено в усній формі, а договір міжпортового буксирування укладається у письмовій формі. Договір повинен містити умови про порти (пункти) відправлення і призначення, про час буксирування, про права та обов'язки сторін, про відповідальність за порушення договору, про ті особливості об'єктів, що буксируються і можуть впливати на безпеку буксирування, про інші обставини, які сторони вважають за необхідне обумовити окремо. Буксирування між портами України може здійснюватися виключно суднами під прапором України.

Особливим видом зобов'язань на морському транспорті є зобов'язання, які виникають у зв'язку з майном, яке затонуло в морі. Цей вид зобов'язань виникає з позадоговірних підстав, встановлених Кодексом торговельного мореплавства України.

Право на майно, що затонуло у внутрішніх водах або у територіальному морі України, а також відносини, що виникають у зв'язку з цим майном, визначаються законодавством України. Щодо майна, яке затонуло у відкритому морі, а також щодо вантажів і речей, що знаходяться на затонулому судні, застосовується законодавство держави, під прапором якої плавало судно.

Майно, що затонуло, – це судна або інші плавучі засоби, що зазнали катастрофи, будь-які споруди, здатні здійснювати плавання, літальні апарати, їх уламки, обладнання, вантажі та інші предмети незалежно від того, перебувають вони на плаву чи під поверхнею води, опустилися на дно чи викинуті на мілководдя або на берег.

Правове регулювання відносин страхування на морському транспорті здійснюється відповідно до Закону України «Про страхування» та Кодексу торговельного мореплавства України.

За договором морського страхування страховик зобов'язується за обумовлену плату (страхову премію) в разі настання передбачених у договорі небезпечностей або випадковостей, яких зазнає об'єкт страхування (страхового випадку), відшкодувати страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір, зазнані збитки.

Наявність і зміст договору морського страхування можуть бути доведені виключно письмовими доказами.

Договір перевезення вантажів річковим транспортом укладається в письмовій формі, зокрема може оформлюватись у вигляді накладної.

Договір перевезення на річковому транспорті за систематичного перевезення визначається як навігаційний – на річковому транспорті (внутрішньому флоті) згідно зі ст. 308 Господарського кодексу України.

Договір перевезення пасажирів має свої особливості на річковому транспорті і специфіку залежно від способу перевезень. Зокрема перевізники організують попередній продаж квитків у портах, на пристанях, міських станціях, а у великих населених пунктах – доставку квитків і багажу додому за особливу плату. Порту надається право стягувати перонний збір за вхід на пасажирські причали та дебаркадери.

Договір перевезення багажу супроводжує договір перевезення пасажирів. Договір оформлюється багажною квитанцією. Багаж видається пасажиру в пункті призначення по пред'явленні багажної квитанції.

Лекція 7. Регулювання діяльності трубопровідного транспорту Законодавство України про трубопровідний транспорт. Контроль за дотриманням допуску на трубопровідному транспорті. Договори трубопровідного транспорту.

Регулювання діяльності міського електричного транспорту. Контроль за дотриманням допуску на міському електричному транспорті. Договори міського електричного транспорту

**Регулювання діяльності трубопровідного транспорту
Законодавство України про трубопровідний транспорт.
Контроль за дотриманням допуску на трубопровідному транспорті**

Трубопровідний транспорт – це сукупність правовідносин, що виникають з приводу транспортування трубопроводами вуглеводнів, хімічних продуктів, води та інших продуктів і речовин з місць їх знаходження, видобутку (промислів), виготовлення чи зберігання, до місць їх переробки чи споживання, перевантаження та подальшого транспортування.

Головна особливість транспортних відносин на трубопровідному транспорті – це відсутність класичного елемента – рухомого складу, що переміщується, і виходячи з технічної особливості трубопроводу – збіг відправника з перевізником і постачальником.

Державне управління у сфері трубопровідного транспорту здійснюють центральні та місцеві органи державної виконавчої влади, представницькі органи та органи місцевого самоврядування в межах їх компетенції відповідно до чинного законодавства України.

Серед центральних органів державної виконавчої влади основне місце в управлінні трубопровідним транспортом належить Кабінету Міністрів України, який здійснює державну політику на транспорті взагалі і на трубопровідному транспорті зокрема, вирішуючи питання про правові засади забезпечення потреб народного господарства в трубопровідному

транспортуванні стратегічної продукції та забезпечення безпеки цієї діяльності для суспільства і природного середовища.

Галузевим органом є Міністерство інфраструктури України, яке здійснює державне управління всією транспортною системою. Спеціальне управління цією галуззю транспорту має свої особливості, зокрема, відповідно до Указу Президента України «Положення про Національну комісію регулювання електроенергетики України» № 335/98 від 21.04.1998 р., до компетенції НКРЕ віднесено участь у формуванні та забезпеченні реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування оптового ринку електроенергії, ринків газу, нафти і нафтопродуктів.

Також управління трубопровідним транспортом здійснюється об'єднаннями та підприємствами, у власності яких перебувають відповідні трубопроводи (ДАТ «Придніпровські магістральні нафтопроводи», НАК «Нафтогаз України», ВАТ «Укртранснафта» тощо).

Для виконання окремих завдань державне управління здійснюється спеціальними органами. Створено Міжвідомчий координаційний центр з питань диверсифікації джерел постачання газу та нафти в Україну, до компетенції якого входить координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій; підготовка та розгляд проектів міжнародних угод про створення інфраструктури постачання і транзиту газу та нафти.

В особливий період безпосереднє керівництво підприємствами трубопровідного транспорту і контроль за їх діяльністю забезпечуються органами Міністерства оборони України.

Місцеві органи державної виконавчої влади (місцеві державні адміністрації) і представницькі органи й органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень:

- погоджують розміщення споруд та інших об'єктів трубопровідного транспорту на землях, наданих у користування підприємствам трубопровідного транспорту згідно із Земельним кодексом України;

- вживають заходів щодо безпеки експлуатації підприємствами, установами та організаціями об'єктів трубопровідного транспорту;

- беруть участь у складанні та узгодженні планів захисту персоналу і населення, спільних заходів щодо виконання робіт в умовах надзвичайного стану;

- забезпечують оповіщення та інформування населення про заходи захисту і правила поведінки в умовах надзвичайного стану, а також під час експлуатації об'єктів трубопровідного транспорту із залученням до цієї роботи спеціалістів підприємств трубопровідного транспорту;

- приймають від підприємств, установ та організацій трубопровідного транспорту матеріали виконавчої зйомки і надають їх іншим підприємствам, установам та організаціям.

На особливий період безпосереднє керівництво підприємствами трубопровідного транспорту і контроль за їх діяльністю забезпечується органами Міністерства оборони України.

Контроль у сфері трубопровідного транспорту спрямовується на забезпечення додержання вимог законодавства про трубопровідний транспорт органами державної виконавчої влади, представницькими органами та органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами, організаціями (незалежно від форм власності та видів діяльності) і громадянами.

Державний контроль у сфері трубопровідного транспорту здійснюється відповідними міністерствами та відомствами, органами державного нагляду і контролю та іншими спеціально уповноваженими на те державними органами, а також представницькими органами та органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства України.

Договори трубопровідного транспорту

Характер договірних трубопровідних зобов'язань залежить від способу транспортування (типу трубопроводу) та об'єкта транспортування.

Залежно від способу транспортування трубопровідні зобов'язання поділяються на транспортування магістральним трубопроводом і на транспортування промисловим трубопроводом (розподільним тощо). Залежно від об'єкта транспортування існують такі види трубопровідних зобов'язань:

- трубопровідне транспортування нафти;
- трубопровідне транспортування газу;
- трубопровідне транспортування продуктів хімії;
- трубопровідне постачання інших продуктів.

Договірні зобов'язання у сфері трубопровідного транспорту зазнають істотного імперативного регулювання законодавством. Загальні засади правового статусу підприємств трубопровідного транспорту визначив Закон України «Про трубопровідний транспорт», правове регулювання договорів міститься в Цивільному (глава 64) і Господарському (глава 32) кодексах України, правила здійснення трубопровідного транспортування закріплено у спеціальних підзаконних актах – Постановах КМУ, Інструкціях НКРЕ та інших нормативних документах.

Договір трубопровідного транспортування укладається в письмовій формі (оформлюється значною кількістю супровідних паперів), є оплатним і консенсуальним – укладення договору створює обов'язок вимагати постачання.

Залежно від виду трубопровідного транспортування (магістральне чи промислове) визначаються деякі особливості регулювання договірних відносин.

Основні учасники договору трубопровідного транспортування – це транспортна організація – постачальник і споживач – користувач послугами. Також може брати участь в угоді трубопровідного транспортування вантажоприймальник (у разі, якщо постачальнику не належать приймальні потужності на кінцевому пункті постачання). Слід також виділити як різновид договору постачання продуктів (газу, нафти тощо), де на кінцевому пункті поставки продукти безпосередньо споживаються. Відповідно в трубопровідному транспортуванні – постачальник і користувач послугами та вантажоприймальник, а в трубопровідному постачанні – постачальник і споживач.

Регулювання діяльності міського електричного транспорту. Контроль за дотриманням допуску на міському електричному транспорті

Міський електричний транспорт – складова частина єдиної транспортної системи, призначена для перевезення громадян трамваями, тролейбусами, поїздами метрополітену на маршрутах (лініях) відповідно до вимог життєзабезпечення населених пунктів.

До складу міського електротранспорту входять підприємства міського електротранспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, рухомий склад, трамвайні і тролейбусні лінії, ремонтно-експлуатаційні депо, службові приміщення, фунікулери, канатні дороги, ескалатори, заводи з ремонту рухомого складу і виготовленню запасних частин, споруди енергетичного господарства та зв'язку, промислові, ремонтно-будівельні, торговельні та постачальницькі організації, навчальні заклади, науково-дослідні та проектно-конструкторські установи, заклади охорони здоров'я, відпочинку, фізичної культури і спорту та інші культурно-побутові заклади і підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу міського електротранспорту.

До земель міського електротранспорту належать землі, надані в користування під відокремлені трамвайні колії та їх облаштування, колії і станції фунікулерів, канатних доріг, ескалаторів, трамвайно-тролейбусних депо, вагоноремонтні заводи, споруди енергетичного і колійного господарства, сигналізації і зв'язку, службові і культурно-побутові приміщення та інші споруди, необхідні для забезпечення роботи міського електротранспорту.

Загальне регулювання діяльності у сфері міського електричного транспорту та його розвитку здійснює Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації у межах своїх повноважень.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері міського електричного транспорту здійснюють у межах відповідних повноважень центральний орган виконавчої влади з питань

житлово-комунального господарства і центральний орган виконавчої влади у галузі транспорту.

Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію державної політики у сфері міського електричного транспорту, а також розробляють регіональні та місцеві програми його розвитку і забезпечують їх виконання, встановлюють тарифи на проїзд, організовують перевезення пасажирів та здійснюють контроль за ним, встановлюють порядок справляння плати за проїзд, інформують населення про зміни, що стосуються надання транспортних послуг, забезпечують координацію роботи, пов'язаної з функціонуванням міського електричного транспорту та інших видів міського транспорту, створюють належні дорожні умови для здійснення перевезень, реалізують заходи з розвитку, вдосконалення та облаштування маршрутної мережі, виконують інші функції щодо створення безпечних умов діяльності у сфері міського електричного транспорту згідно із законодавством.

Центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства і центральний орган виконавчої влади в галузі транспорту здійснюють:

- контроль за виконанням законодавства про міський електричний транспорт і підготовку пропозицій щодо його вдосконалення;
- розроблення державних програм у сфері міського електричного транспорту і забезпечення їх виконання;
- розроблення державних програм у сфері міського електричного транспорту і забезпечення їх виконання;
- організацію у межах своїх повноважень робіт із стандартизації, метрології та підтвердження відповідності у сфері міського електричного транспорту і забезпечення їх виконання;
- розроблення порядку формування тарифів на проїзд;
- нормативно-методичне забезпечення експлуатації об'єктів міського електричного транспорту, визначення пріоритетних напрямів науково-технічних досліджень у сфері міського електричного транспорту, впровадження новітніх технологій, виконання функцій державного замовника відповідних науково-технічних робіт;

- державний контроль за технічним станом об'єктів міського електричного транспорту і забезпеченням безпеки його руху;
- виконання інших функцій, покладених на них згідно із законодавством.

Основним завданням державного контролю у сфері міського електричного транспорту є забезпечення надання безпечних транспортних послуг і додержання перевізниками законодавства про міський електричний транспорт.

Державний контроль за технічним станом об'єктів міського електричного транспорту (крім метрополітену) здійснює державна технічна інспекція міського електричного транспорту, до системи якої входять Головна державна технічна інспекція міського електричного транспорту і регіональні підрозділи технічної інспекції міського електричного транспорту, а також інші органи контролю згідно із законодавством.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення системи державного контролю за технічним станом міського електротранспорту та забезпеченням безпеки руху трамвайних вагонів і тролейбусів» від 06.02.1997 р. № 149 затверджені Положення про Головну державну технічну інспекцію міського електротранспорту та Правила проведення державного технічного огляду об'єктів міського електротранспорту.

Забезпечення реалізації державної політики з питань безпеки на міському електротранспорті покладено на Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті, яку було утворено Указом Президента України «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 06.04.2011 р. № 370/2011 на базі Державної автотранспортної служби України, яка реорганізується.

Указом Президента України від 06.04.2011 р. № 387/2011 затверджене Положення про Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті.

Відповідно до цього положення Державна інспекція України з безпеки на наземному транспорті (Укртрансінспекція України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України

через Віце-прем'єр-міністра України - Міністра інфраструктури України.

Укртрансінспекція України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на автомобільному транспорті загального користування, на перевезення яким видано ліцензію, міському електричному, залізничному транспорті, експлуатації автомобільних доріг загального користування.

Лекція 8. Регулювання діяльності залізничного транспорту. Законодавство України про залізничний транспорт

Залізничний транспорт – складова єдиної транспортної системи України.

Залізничний транспорт – виробничо-технологічний комплекс організацій і підприємств залізничного транспорту загального користування, призначений для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях і надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності і видів діяльності тощо.

Управління залізничним транспортом. Відповідно до Положення "Про державну адміністрацію залізничного транспорту України" від 29.02.1996 р. зазначена адміністрація (Укрзалізниця) є органом управління залізничним транспортом загального користування, підвідомчим Міністерству інфраструктури України.

Створено спеціалізований орган управління залізницею – Державну адміністрацію залізничного транспорту (Положення про Державну адміністрацію залізничного транспорту України, затверджене Постановою КМУ від 29.02.1996 р. № 262). У складі Укрзалізниці діє шість залізниць, які є основними й організаційними господарськими ланками галузі. Створення, реорганізація, ліквідація та визначення територіальних меж

залізниць, призначення і звільнення їх керівників здійснюються рішеннями Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства транспорту України.

До сфери управління Укрзалізниці входять Донецька, Львівська, Одеська, Південна, Південно-Західна та Придніпровська залізниці, а також інші об'єднання, підприємства, установи й організації залізничного транспорту за переліком, визначеним Міністерством інфраструктури України.

Управління залізницями та іншими підприємствами залізничного транспорту, що належать до загальнодержавної власності, здійснюється Державною адміністрацією залізничного транспорту України.

Повноваження, права та обов'язки залізниць визначаються Законом України «Про залізничний транспорт», їх статутами. Затвердження статутів залізниць здійснюється Міністерством інфраструктури України за погодженням з Міністерством економіки України та Антимонопольним комітетом України.

Управління процесом перевезень у внутрішньому і міжнародному сполученнях, а також регулювання виробничо-господарської діяльності у сфері організації та забезпечення цього процесу залізницями, підприємствами, установами та організаціями проводяться централізовано і належать виключно до компетенції Укрзалізниці, яка здійснює функції суб'єкта господарювання.

Основними завданнями Укрзалізниці, що визначені Положенням про Державну адміністрацію залізничного транспорту України, є:

- організація злагодженої роботи залізниць і підприємств з метою задоволення потреб суспільного виробництва і населення в перевезеннях;
- забезпечення ефективної експлуатації залізничного рухомого складу, його ремонту та оновлення;
- розроблення концепцій розвитку залізничного транспорту;
- вжиття заходів для забезпечення безпеки функціонування залізничного транспорту, його інфраструктури та надійності його роботи.

Укрзалізниця розробляє плани перевезень і затверджує їх на колегії Міністерства інфраструктури України, а також здійснює

заходи щодо розподілу рухомого складу відповідно до цих планів. Розробляється також і затверджується графік руху поїздів і плани їх формування. Це відомство в складі Міністерства інфраструктури України також проводить розрахунки з окремими залізницями відповідно до виконання планів перевезень.

Нормативно-правова база діяльності залізничного транспорту України:

- Закон України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 р. № 273/96-ВР;
- Закон України «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування» від 23.02.2012 р. № 4442-VI;
- Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.1997 р. № 252;
- Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України, затверджені наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.12.2006 р. № 1196;
- Положення про Державну адміністрацію залізничного транспорту України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 29.02.1996 р. № 262;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Статуту залізниць України» від 06.04.1998 р. № 457;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку категорій та посад працівників залізничного транспорту, які працевлаштовуються за контрактною формою трудового договору» від 15.07.1997 р. № 764;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про визначення територіальних меж Львівської та Одеської залізниць на суміжних з Республікою Молдова територіях» від 18.12.1998 р. № 2013;
- Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Тарифів на перевезення пасажирів, багажу і

вантажобагажу залізничним транспортом у внутрішньому сполученні» від 19.03.2012 р. № 170;

- Положення про відомчу воєнізовану охорону на залізничному транспорті, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.1994 р. № 7;

- Положення про придбання, перевезення, облік, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї підрозділами відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті, затверджене наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 24.12.2009 р. № 1336;

- Положення про сертифікаційну діяльність на залізничному транспорті України, затверджене наказом Міністерства транспорту України від 01.06.1998 р. № 207;

- Положення про систему управління безпекою руху поїздів у Державній адміністрації залізничного транспорту України, затверджене наказом Міністерства інфраструктури України від 01.04.2011 р. № 27;

- Порядок оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення на залізничному транспорті, затверджений наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 12.04.2006 р. № 337;

- Правила користування системами водопроводу та каналізації на залізничному транспорті України, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 02.08.1999 р. № 393;

- Правила пожежної безпеки на залізничному транспорті, затверджені наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 21.12.2009 р. № 1322;

- Порядок здійснення державного пожежного нагляду на об'єктах залізничного транспорту і взаємодії між пожежними підрозділами відомчої воєнізованої охорони Укрзалізниці та підрозділами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи щодо запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

- Інструкція про порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, залізницями України і підприємствами

залізничного транспорту під час виявлення крадіжок вантажу та реагування на заяви і повідомлення про такі правопорушення, затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства транспорту та зв'язку України від 30.08.2010 р. № 404/624;

- Порядок взаємодії підрозділів відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті і лінійних підрозділів транспортної міліції, затверджений спільним наказом Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства внутрішніх справ України від 09.06.2010 р. № 350/236;

- Інструкція про взаємодію посадових осіб митних органів, що здійснюють митні процедури з товарами (вантажами), переміщуваними залізничними вантажними поїздами, і працівників залізниць України, затверджена спільним наказом Державної митної служби України, Міністерства транспорту та зв'язку України від 18.09.2008 р. № 1019/1143;

- Інструкція про взаємодію посадових осіб митних органів, що здійснюють митні процедури з багажем і вантажобагажем, переміщуваними в багажних вагонах, і працівників залізниць України, затверджена спільним наказом Державної митної служби України, Міністерства транспорту та зв'язку України від 18.09.2008 р. № 1019/1143.

Список літератури

1 Про транспорт [Текст]: закон України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. - № 51.

2 Про залізничний транспорт [Текст]: закон України від 04 липня 1996 р. № 273/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. - № 40.

3 Про перевезення небезпечних вантажів [Текст] : закон України від 06 квітня 2000 р. № 1644-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. - № 28.

4 Цивільний кодекс України [Текст]: офіц. текст [прийн. Верховною Радою України від 16.01.2003 р. № 435-IV] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003. - № 40; –там же – № 41; там же – № 42; там же – № 43; там же – № 44.

5 Господарський кодекс України [Текст]: офіц. текст [прийн. Верховною Радою України від 16.01.2003 р. № 436-IV] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003. - № 18; там же – № 19-20; там же – № 21-22.

6 Господарський процесуальний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 6.

7 Статут залізниць України [Текст]: [Нормат.-правовий акт: затв. Кабміном України 06 квітня 1998 р. № 457. – К.: Транспорт України, 1998.

8 Правила перевезень вантажів залізничним транспортом України [Текст]: Офіц. видання: затв. наказом Мінтрансу України від 09.12.2002 р. - К. : ТОВ “Видавничий дім ”САМ”, 2004. - Ч. 1.

9 Повітряний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 48-49.

10 Кодекс торговельного мореплавства України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №47; там же – 48; там же – 49; там же – 50; там же – 51; там же – 52.

11 Водний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 24.

12 Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1997 р. N 252 // Урядовий кур’єр. – 1997. – 3 квіт.

13 Правила перевезень пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України [Текст]: наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27 груд. 2006 р. № 1196 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 26.

14 Положення про використання повітряного простору України [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 401 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14.

15 Про трубопровідний транспорт [Текст]: закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 29.